

УДК 911.53:303.1

Савицька Олена Вікторівна,
кандидат географічних наук, доцент

Циганок Євген Юрійович

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
e-mail: o.savytska@gmail.com

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК «ЛИСА ГОРА» ОЧИМА КИЯН

Мета статті полягає у аналізі особливостей сприйняття населенням озелених територій сучасного міста, що виконують одночасно рекреаційну та природоохоронну функції.

Методика базується на застосуванні прийомів і методів соціологічного дослідження, зокрема, анкетування.

Результатом дослідження стало опитування населення Голосіївського району і міста Києва в цілому, а також аналіз рядів розподілу відповідей з огляду використання території регіонального ландшафтного парку (РЛП) «Лиса Гора» відповідно до потреб громадськості.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у виявленні реальних потреб місцевого населення в оптимізації території РЛП.

Практичне значення статті полягає в тому, що цей матеріал використовується при викладанні спецкурсів із урбоекології та ландшафтного планування, може бути корисним при підготовці громадських слухань з проекту організації території РЛП.

Ключові слова: соціологічне опитування, анкета, регіональний ландшафтний парк

УДК 911.53:303.1

Савицкая Елена Викторовна,
кандидат географических наук, доцент

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
e-mail: o.savytska@gmail.com

**РЕГИОНАЛЬНЫЙ ЛАНДШАФТНЫЙ ПАРК «ЛЫСАЯ ГОРА»
В ПРЕДСТАВЛЕНИИ КИЕВЛЯН**

Цель статьи – проанализировать особенности восприятия населением озелененных территорий современного города, выполняющих одновременно рекреационную и природоохранную функции.

Методика базируется на применении приемов и методов социологического исследования, в частности, анкетирования.

Результатом исследования стал опрос населения Голосеевского района и города Киева в целом, а также анализ рядов распределения ответов ввиду использования территории регионального ландшафтного парка (РЛП) «Лысая Гора» соответственно нуждам общественности.

Научная новизна полученных результатов заключается в определении реальных нужд местного населения в оптимизации территории РЛП.

Практическое значение статьи заключается в том, что этот материал используется при преподавании спецкурсов по урбоэкологии и ландшафтному планированию, может быть полезным в ходе подготовки общественных слушаний по проекту организации территории РЛП.

Ключевые слова: социологический опрос, анкета, региональный ландшафтный парк.

UDC 911.53:303.1

Savytska Olena Viktorivna,
Candidate of Geography Sciences, Associate
Professor

Tsyganok Eugen Yurievych

Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail: o.savytska@gmail.com

Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv, Ukraine

**REGIONAL LANDSCAPE PARK «LYSA HORA» IN THE IMPRESSION OF THE
KYIV POPULATION**

The aim of the Article is to analyze the features of public perception of the greened territories of modern city, which perform recreational and conservancy functions in the same time.

Methods. The technique is based on use of methods of sociological research, questioning in particular.

The results of the study was a survey of the population of Golosiyeivkiy district and all Kyiv city, and also analysis of series of answers to mean the use of the territory of the regional landscape park (RLP) «Lysa Hora» according to the needs of the public.

The scientific novelty of results of this research is definition of the real needs of the local population in the RLP territory optimization.

The practical significance. The materials of the article are used for teaching of urban ecology and landscape planning special courses, and may to be useful in preparation for the public hearings for the project of territory organization of the RPL.

Keywords: sociological poll, questionnaire, regional landscape park

Постановка проблеми. Потужний антропогенний тиск на довкілля, характерний для сучасних міст, призводить до суттєвої трансформації міських ландшафтів, тому надзвичайно актуальним є вирішення проблеми підтримки ландшафтного різноманіття на міських територіях. Часто одні і ті ж території, одні і ті ж самі ландшафти виконують поруч із природоохоронною і рекреаційну функцію. В більшості випадків міські мешканці обирають місця відпочинку і оздоровлення, керуючись своїми естетичними уподобаннями. А природоохоронні ландшафти, як правило, не позбавлені привабливості та екзотичного для сучасних міст ландшафтного різноманіття, яке так подобається відпочиваючим.

Для ефективної організації відпочинку із врахуванням природних умов та ресурсів міських територій, змін стану міського довкілля під впливом рекреаційної діяльності та збереження особливо цінних ландшафтних комплексів необхідно дослідити бачення та позиціонування рекреаційної території в очах її відвідувачів, визначити перелік побажань, зауважень, думок та пропозицій громадськості стосовно оптимізації екологічного стану та структури міських озелених територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Постановка завдання. У фізичній географії, на відміну від суспільної, соціологічні методи дослідження застосовуються мало, однак потреба у них існує. За допомогою соціологічного опитування можна одержати інформацію, що не завжди відображена в документальних джерелах чи доступна прямому спостереженню. Вербальна (словесна) інформація, одержана завдяки цьому методу, значно багатша, аніж невербальна. Вона легше піддається кількісному аналізу.

Соціологічні методи забезпечують кращі можливості для одержання інформації про нюанси свідомості опитаних – мотиви, думки, потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, установки тощо [1, 2]. Це має особливе значення для територіального планування, зокрема, ландшафтного – необхідно обов'язково враховувати думку громадськості, сприяти активній участі громадськості в підготовці та обговоренні проектів організації територій та узгодження матеріалів ландшафтного планування. Так, Гродзинський М.Д. пропонує гуманістичний підхід до узгодження проектів організації та планування території з населенням, обговорення використання ландшафтів таким чином, щоб це було найвигідніше для територіальних громад та не завдавало збитків довкіллю [3].

Врахування громадської думки, узгодження інтересів в ході планування ландшафтів має велику цінність, адже розкриває цілий спектр поглядів на проблеми розвитку регіону, ранжування їхнього значення тощо. Інформація про наміри і очікування отримується безпосередньо «з перших рук», що дозволяє врахувати інтереси усіх сторін у пошуку оптимального балансу, виявити справжні мотиви конфронтації, усунути суперечності, попередити конфлікти. Подібна участь громадськості при

прийнятті рішень була частково реалізована протягом 2009-2012 рр. в проекті «Ландшафтне планування в Україні (на прикладі Черкаської області)» [4].

Основна проблема території дослідження знаходиться у площині конфлікту між різними користувачами. Справа в тому, що бачення майбутнього РЛП «Лиса гора» абсолютно різне у громадськості та приватних компаній чи осіб, які планують вилучити ці землі з природно-заповідного фонду Києва та використати для забудови. Населення, маючи доволі низький рівень екологічної свідомості та культури, часто не лише нездатне захистити, відстояти якусь територію, але й має індиферентні погляди на її майбутнє використання. Діяльність нечисленних екологічних організацій неспроможна самотужки захистити цей ласий шматок землі практично у центрі столиці.

Варто згадати і про екологічні проблеми урочища Лиса гора, спричинені господарською діяльністю людини. Хотілося б привернути увагу громадськості і активних рекреантів до можливих наслідків їхньої діяльності, що виходить за рамки раціонального природокористування.

Виклад основного матеріалу. Столиця України, місто Київ, відзначається неповторним зовнішнім виглядом, що забезпечується наявністю все ще значних за площею озелених територій і відкритих просторів. Серед них є природна пам'ятка, зовсім несхожа на інші. Це – Лиса гора, схилами якої шелестить ліс, а верхівку вкривають сухі степові луки. Справжня перлина Києва, розташована у Голосіївському районі. Тут буяє фантастичне розмаїття – біля 400 видів рослин, 305 з яких – види природної флори. За цим показником Лиса гора залишає далеко позаду подібні історичні місцевості Європи [5]. Лиса гора є чи не єдиним у Києві місцем, де на відносно малій території представлені одразу декілька різнотипних ландшафтів (шикорolistянолісові, лучно-степові, водно-болотні). Окрім того, Лиса гора – місце історичне. З давніх-давен вона була одним з центрів осіlosti в середньому Придніпров'ї, маючи статус стратегічного пункту в гирлі Либеді. Саме тут відомим російським фортифікатором Е.І. Тотлебіним було зведено потужний форт, що використовувався і захисниками Києва у серпні 1941-го. Все це традиційно привертає увагу місцевих жителів і робить Лису гору одним із улюблених місць відпочинку киян. В 1994 р. тут було створено регіональний ландшафтний парк загальною площею 137,1 га.

Зараз парк переживає далеко не кращі часи. Самому його існуванню постійно загрожують плани забудовників. Активна увага з боку місцевого населення призвела до незворотної втрати багатьох червонокнижних видів флори та фауни, практично ніким не контрольований відпочинок щосезону залишає тони побутового сміття, відбуваються несанкціоновані вирубки лісу та випас худоби тощо. Зрозуміло, що неповторна ландшафтна пам'ятка минулого, яка, до того ж, має природоохоронний статус, заслуговує більшої уваги і турботи.

Автори вже далеко не перший рік досліджують територію урочища Лисої гори, однак досі всі дослідження стосувалися переважно просторових закономірностей та умов функціонування ландшафтів РЛП. Потреби населення при оптимізації даної території до уваги не бралися. Саме тому цікаво дізнатися бачення Лисої гори в очах пересічних мешканців як Києва в цілому, так і тих людей, що мешкають практично поруч із парком населення.

Опитування киян в період з лютого по квітень 2014 року виконувалось нами із застосуванням формалізованого інтерв'ю. Предметом нашого дослідження було відношення населення до всього спектру сучасних проблем урочища Лиса гора, рівень їхнього інтересу та зацікавленості у вирішенні проблем та використання території для різних цілей, виявлення функцій ландшафту, що мають найбільший попит серед населення тощо. Наше дослідження проводилось не лише для того, аби дізнатися структуру попиту та прагнень населення щодо використання території Лисої гори, а й заради того, аби порівняти розподіл відповідей між місцевим населенням та населенням Києва в цілому, встановити рівень залежності між віддаленістю території та рівнем її відвідуваності.

Особливість соціологічних досліджень полягає в тому, що більшість висновків у них засновано на інформації, отриманій у результаті вибіркового обстеження [6, 7]. Нами було складено опуклу вибірку. Вона включає основну (репрезентативну) сукупність (населення Голосіївського адміністративного району, в якому знаходиться РЛП «Лиса гора»), крім того, складається додаткова підвбірка з категорії, яка цікавить дослідників (в нашому разі – населення Києва за винятком Голосіївського району). Ознаками, за якими розраховувались відповідні квоти, є стать та вік для двох груп. Додатково друга група стратифікувалась за приналежністю респондентів до адміністративного району міста, що дозволило поширити результати дослідження з максимальною репрезентативністю на всю генеральну сукупність.

Загальний обсяг вибірки становив двісті осіб – по сто осіб на кожену групу. Статистичну демографічну інформацію було взято з даних Всеукраїнського перепису населення від 05.12.2001 р. [8].

Обробка даних соціологічного дослідження здійснювалась за допомогою програми MS Excel. Основними завданнями стало формування рядів розподілу респондентів за відповідями на запитання, здійснення статистичної експертизи одержаних рядів розподілу, а також оформлення їх у вигляді таблиць, графіків та діаграм таким чином, щоб ця інформація була доступною для сприйняття та розуміння пересічним мешканцям міста.

Звичайно, найважливішим етапом був аналіз отриманих рядів розподілу. Наприклад, ось який розподіл ми отримали на перше спеціальне запитання нашої анкети «Чи знаєте Ви, що в Києві є місце, яке називається Лиса гора?» (табл. 1).

Таблиця 1

Ряд розподілу даних соціологічного дослідження, отриманих у відповідь на запитання анкети «Чи знаєте Ви, що в Києві є місце, яке називається Лиса гора?» (у %)

	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Разом</i>
<i>Голосіївський район</i>	96	4	100
<i>Решта районів Києва</i>	84	16	100

А ось на прохання вказати район Києва, де Лиса гора розташована, чверть киян відповісти не змогла (табл. 2).

Таблиця 2

Ряд розподілу даних соціологічного дослідження, отриманих у відповідь на запитання анкети «В якому районі Києва знаходиться РЛП Лиса гора?» (у %)

	<i>Голосіївський</i>	<i>Інший / Не знаю</i>	<i>Разом</i>
<i>Голосіївський район</i>	89	11	100
<i>Решта районів Києва</i>	74	26	100

Хочеться звернути увагу на необізнаність мешканців Києва із природоохоронним статусом Лисої гори – менше 1% респондентів змогли вказати правильний варіант – регіональний ландшафтний парк.

Було досить цікаво дізнатися, як залежить рівень відвідуваності об'єкту дослідження від його просторового положення в межах міста – для цього ми включили питання «Як часто Ви буваєте на Лисій горі?», і порівняти відповіді мешканців Голосіївського району та решти міста Києва. Очевидно і закономірно, що найчастіше Лису гору відвідують мешканці Голосіївського району. Це пояснюється доступністю парку мешканцям району. При цьому жодного разу не була тут аж третина жителів Голосієва і дві третини решти киян. В основному, населення району відвідує парк одноразово або ж буває не частіше одного разу на рік.

Більшість киян, в т.ч. і мешканці Голосієва, просто прогулюються Лисою горою, зрідка влаштовуючи там пікніки. Уявлення киян про Лису гору переважно збігаються. Внаслідок наявності значної кількості легенд та згадок у історичній літературі більшість населення вважає Лису гору містичною територією та історико-культурною пам'яткою. Мало кому відомо про біологічне різноманіття в межах парку та присутність там червонокнижних видів. Останній варіант відповіді був своєрідною перевіркою компетентності респондентів – адже Лиса гора якраз є нетиповою для Києва територією.

Більшість мешканців Голосіївського району надає перевагу відпочинку в межах ландшафтів, близьких до природних, що гармонійно вписується у бачення Голосієва як найзеленішого району Києва. А серед

киян загалом більш популярним є саме духовний та культурний відпочинок в межах РЛП, що частково пояснюється відсутністю озелених територій в багатьох районах міста (особливо в центральній його частині, а також в житлових масивах Лівобережжя) або їх незадовільним санітарним та екологічним станом.

Понад 90% киян виступають проти забудови Лисої гори.

Населення Києва налаштоване оптимістично і вважає, що громадськість має важелі впливу на вирішення проблем Лисої гори, в тому числі екологічних. Щоправда, місцеві жителі краще усвідомлюють масштабніший спектр проблем та менші власні можливості щодо їх подолання. При цьому більше двох третин киян готові відвідувати Лису гору при покращенні екологічної ситуації та умов для рекреації. Все ж таки віддаленість від місця проживання людини не є таким потужним лімітуючим фактором.

Висновки. Населення Голосіївського району (як і Києва в цілому) активно використовує територію РЛП «Лиса гора» для різноманітних цілей – прогулянок, пікніків, активного відпочинку, наукових досліджень, духовного вдосконалення тощо. При цьому рекреаційне навантаження на територію парку незначне, хоча і мала кількість відпочиваючих завдає великої шкоди Лисій горі. Кияни уявляють собі Лису гору як покинуту територію з містичним минулим. Для відвідувачів найбільш привабливою видається різноманітність рельєфу та багатство рослинного покриву. Населення Києва в цілому прагне, аби Лису гору перетворили у «справжній» ландшафтний парк (естетично впорядкована територія з елементами ландшафтного дизайну).

Історія та сучасність Лисої гори непогано висвітлені у різноманітних джерелах інформації, але більшість киян не знає, що ця територія охороняється законом. Приємно відзначити, що населення Києва постає цілковито проти забудови Лисої гори або іншого її використання, окрім як в якості природоохоронного та рекреаційного об'єкту. Мешканці зацікавлені у вирішенні екологічних проблем Лисої гори і готові допомагати – брати участь в екологічних заходах, сприяти фінансуванню робіт тощо. На сьогодні вкрай потрібні активні заходи та дії, спрямовані на збереження та охорону природних ландшафтів, історико-культурної спадщини, ефективне використання рекреаційного потенціалу та вирішення наявних і попередження потенційних конфліктів природокористування.

Список використаних джерел:

1. Городянченко В.Г. Соціологія: Підручник / В.Г. Городянченко. – 3-тє вид., доп. – К.: Академія, 2008. – 544 с.
2. Екеева Э.В. Методы географических исследований: Учебное пособие / Екеева Э.В – Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2010. – 48 с.
3. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія у 2-х т. [Текст] / М.Д. Гродзинський. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – Т. 2. – 503 с.

4. Ландшафтне планування в Україні / Л.Г. Руденко, Є.О. Маруняк, О.Г. Голубцов та ін.; під ред. Л.Г. Руденка. – К.: Реферат, 2014. – 144 с.
5. Парнікоза І.Ю. Лиса гора – урочище в плині часу / І.Ю. Парнікоза [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Kyiv/LysaGora.html>
6. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / Н.В.Паніна – 2-е видання, доповнене. – Київ, 2007. – 320 с.
7. Букач М.М. Основи наукових досліджень у соціальній роботі: Навчальний посібник. / М.М. Букач, Т.С. Попова, Н.В. Клименюк. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 284 с.
8. Банк даних всеукраїнського перепису населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Database/Census/databasetree_uk.asp

References:

1. Horodyanenko V.G. Sociology: Textbook / V.G. Horodyanenko. – The 3rd edition, supplemented. – Kyiv: Academy, 2008. – 544 p.
2. Yekeeva Ye.V. Methods of geographical research: Textbook /Ye.V. Yekeeva. – Horno-Altaysk: RIO HAHU, 2010. – 48 p.
3. Hrodzinsky M.D. The landscape comprehension: place and space: Monograph in 2 volumes [Text] / M.D. Hrodzinsky. – Kyiv: Publishing and printing center «Kyiv University», 2005. – Vol. 2. – 503 p.
4. Landscape planning in Ukraine / L.G. Rudenko, Ye.O. Marunyak, O.G. Holubtsov and other; edited by L.G.Rudenko. – Kyiv: Referat,2014. – 144 p.
5. Parnikoza I.Yu. Lysa Hora in the flow of time / I.Yu. Parnikoza [Online resource]. – Available to: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Kyiv/LysaGora.html>
6. Panina N.V. Technology of sociological research: Lecture course / N.V. Panina. – The 2nd edition, supplemented. – Kyiv, 2007. – 320 p.
7. Bukach M.M. Basic principles of research in social work: Textbook / M.M. Bukach, T.S. Popova, N.V. Klymenyuk. – Mykolayiv: Petro Mohyla Black Sea State University, 2009. – 284 p.
8. The databank of all-Ukrainian population census [Online resource]. – Available to: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Database/Census/databasetree_uk.asp